

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора психологічних наук, професора,

завідувача кафедри психології розвитку

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Власової Олени Іванівни

на дисертацію Шикер Лариси Василівни «Психологічні особливості активізації особистісного саморозвитку вчителів в умовах неформальної освіти», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертаційне дослідження Л. В. Шикер присвячене актуальній проблемі – активізації особистісного саморозвитку вчителів в умовах неформальної освіти. Традиційно проблема особистісного саморозвитку вчителів розглядалась вченими у контексті дослідження професійного розвитку педагогів у системі післядипломної освіти. Однак, в умовах упровадження Концепції «Нова українська школа», для вчителів володіння тільки фаховими компетентностями стає недостатнім. Адже педагог має постійно прагнути до вдосконалення, бути взірцем для інших, повноцінно сприяти розвитку особистості підростаючого покоління. Тому особливого значення особистісний саморозвиток вчителів набуває в умовах неформальної освіти, завдяки якій створюється сприятливе психологічне середовище на принципах добровільності, темпоральної гнучкості, варіативності програм і термінів навчання, практико-орієнтованості для задоволення особистісних потреб педагогів. Разом із тим, у дисертації Л. В. Шикер переконливо показано, що усвідомлення цієї проблеми з боку значної частини вчителів є недостатнім, а їх здатність до особистісного саморозвитку не досягає того рівня, що забезпечує адекватну відповідь на виклики сьогодення. З огляду на такі резони, визначення та експериментальна перевірка дисертанткою психологічних особливостей

активізації особистісного саморозвитку вчителів набуває як теоретичного, так і практичного значення. Останнє посилюється завдяки розробленій та апробованій автором програмі активізації особистісного саморозвитку вчителів в умовах неформальної освіти.

Вихідні теоретико-методологічні позиції, наведені у вступній частині роботи, чітко артикульовані дисеранткою. Це дозволило спланувати та здійснити дисертаційне дослідження на належному науковому рівні, забезпечити надійність і достатню вірогідність отриманих результатів.

Розділи дисертації є структурованими, в їх змісті послідовно подаються взаємопов'язані результати теоретичного аналізу проблеми та емпіричного дослідження. З огляду на результати аналізу вітчизняного та світового досвіду авторка дисертації коректно розкриває основні наукові положення роботи, підкріплює їх у ході констатувального етапу емпіричного дослідження, на їх основі розробляє авторську програму активізації особистісного саморозвитку вчителів і доводить ефективність її реалізації в умовах неформальної освіти.

Так, у першому розділі дисертації висвітлено теоретико-методологічні основи дослідження проблеми особистісного саморозвитку вчителів, розкрито особливості неформальної освіти. Тут дисерантка здійснює теоретичний аналіз наукових підходів до дослідження різних аспектів саморозвитку особистості. Дискурсивно обговорює науково-психологічний потенціал вивчення проблеми неформальної освіти як чинника активізації особистісного саморозвитку вчителів. Викликає інтерес систематизація автором концептуальних підходів до дослідження проблеми особистісного саморозвитку, а також аналіз особливостей його активізації в умовах неформальної освіти. На особливу увагу заслуговує транскультуральний підхід позитивної психотерапії, запропонований дисеранткою в якості базової методологічної евристики дослідження, що, на наш погляд, відповідає викликам сьогодення в контексті підвищення якості освіти в умовах глобалізації людської практики й розвитку особистості впродовж життя.

На цьому підґрунті автором визначено зміст і складові особистісного саморозвитку вчителів, які стали концептуальною основою емпіричного дослідження, результати якого подано в наступних розділах дисертації. Безперечним показником методологічної культури дослідниці є чітке визначення критеріїв і показників досліджуваного явища, що дозволяє їх вимірювати під час експерименту.

У другому розділі дисертації презентовано результати констатувального етапу емпіричного дослідження авторкою особливостей особистісного саморозвитку вчителів. Детально охарактеризовано методику дослідження, процедуру збору емпіричних даних та їх статистичне опрацювання. Дисеранткою наводяться результати аналізу отриманих даних, за якими виявлено недостатній рівень як окремих компонентів, так і особистісного саморозвитку вчителів у цілому.

Завдяки ретельному добору надійних і валідних методик, які відповідають меті та завданням дослідження, процедур статистико-математичного аналізу, а саме факторного, кластерного та дисперсійного, дисерантці вдалося здобути вагомі наукові результати, виявити основні тенденції особистісного саморозвитку вчителів, дослідити його гендерно-вікові (стать, вік) та організаційно-професійні (профіль спеціальності, стаж педагогічної діяльності) особливості.

Особливий інтерес викликає типологія вчителів, яку автор створює в роботі на основі специфіки вираженості у педагогів первинних і вторинних актуальних здібностей (у термінології Н. Пезешкіана). Аналіз виявлених типів дозволив Л. В. Шикер описати зони особистісного розвитку досліджених осіб, які в першу чергу заслуговують на особливу увагу спеціалістів в контексті їх балансування та гармонізації.

Як наслідок, можна говорити про високу наукову цінність отриманих результатів, необхідність сприяння активізації особистісного саморозвитку вчителів, у тому числі й в умовах неформальної освіти.

У третьому розділі дисертації авторка представляє загальну стратегію, мету та завдання формувального експерименту, спрямованого на активізацію особистісного саморозвитку вчителів в умовах неформальної освіти, а також результати розроблення та апробації відповідної експериментальної програми.

Науково обґрунтовані зміст, структура, форми й методи активізації особистісного саморозвитку вчителів, презентовані у відповідній моделі, дозволили дисертантці реалізувати програму активізації особистісного саморозвитку вчителів у вигляді спецкурсу-тренінгу «Основи особистісного саморозвитку педагога» і довести її ефективність. Важливим результатом формувального етапу експерименту стали позитивні зрушення у рівнях особистісного саморозвитку вчителів, які брали участь в авторській програмі, що, зокрема, проявились у тому, що досліджувані збагатилися знаннями, досвідом щодо основ особистісного саморозвитку, актуалізували потребу, інтерес, позитивне ставлення до особистісного саморозвитку, сформували здібності до оцінювання власних можливостей, ресурсів, отримали вміння коригувати план особистісного саморозвитку, створювати ефективні стратегії й проекти особистісного зростання.

У межах даного дослідження особливу цінність має обґрунтування методів, форм активізації особистісного саморозвитку вчителів, їх конкретизація в авторських вправах та авторських модифікаціях вправ інших дослідників, що використовувались під час реалізації програми.

Висновки роботи вдало синтезують її основні науково-психологічні результати, які загалом свідчать про реалізацію поставлених завдань та досягнення мети дисертаційного дослідження.

Автореферат дисертації та опубліковані дисертанткою праці відповідають її змісту, а результати апробації власних здобутків на наукових форумах різного рівня свідчать про прагнення дисертантки широко представити результати дослідження науковій спільноті.

За загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження вважаємо за доцільне висловити певні зауваження й побажання щодо його окремих положень.

1. У підрозділі 1.3. дисертації авторкою презентовано в основному вітчизняний досвід професійного вдосконалення, саморозвитку фахівців в умовах неформальної освіти, врахування якого є важливим для теорії і практики активізації особистісного саморозвитку вчителів. На нашу думку, сюди ж варто було б додати інноваційні практики зарубіжних фахівців із проблем саморозвитку особистості в умовах неформальної освіти, які заслуговують на увагу і можуть претендувати на впровадження в Україні.

2. Нам імпонує позиція дисерантки щодо розробки та здійснення практики активізації особистісного саморозвитку вчителів на методологічних засадах позитивної психотерапії. Разом з тим, уявляється доцільним більш широко висвітлити специфіку практичного впровадження концептуальних положень даного підходу в програму дослідження.

3. Дисертаційна робота виконана в методології формувального експерименту, володіння якою засвідчують ґрутовий аналіз Шикер Л.В. результатів констатувального етапу емпіричного дослідження та їх врахування при розробці програми формувального експерименту. Натомість, взаємозв'язки між окремими об'єктами дослідження потребують додаткових роз'яснень і уточнень. Зокрема, дисерантка констатує незбалансованість виявлених нею різних типів учителів за розвитком актуальних здібностей і доцільність їх збалансування (С. 108 – 110 дисертації). Бажано було б конкретизувати, як саме має відбуватися таке збалансування з урахуванням специфічності проблем кожного з виявлених типів педагогів.

4. Погоджуючись із важливістю для сучасної освіти і практики запропонованої програми активізації особистісного саморозвитку вчителів в умовах неформальної освіти, наголошуємо на тому, що авторці варто було б більше уваги приділити змістовому блоку моделі активізації особистісного саморозвитку вчителя в умовах неформальної освіти, і показати які із

запропонованих форм і методів роботи з педагогами виявилися найбільш ефективними для активізації у них досліджуваних якостей.

5. Дисертанткою розроблено програму активізації особистісного саморозвитку вчителів в умовах неформальної освіти, реалізовану у формі тренінгу «Основи особистісного саморозвитку педагога». Такий матеріал заслуговує на увагу і може бути виданий як методичні рекомендації із реалізації авторської програми.

Вказані зауваження й побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертації Л. В. Шикер. Дисертаційне дослідження Л. В. Шикер є завершеною науковою працею, яка має наукову новизну, теоретичне значення, практичну цінність. Автореферат та публікації авторки загалом відповідають змістові дисертації.

Отже, все вищесказане дає підстави стверджувати, що дисертація Шикер Лариси Василівни «Психологічні особливості активізації особистісного саморозвитку вчителів в умовах неформальної освіти» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 зі змінами і доповненнями згідно Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р., а її авторка – Шикер Лариса Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології розвитку
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

О. І. Власова

